

DE WAARHEID VAN GEWELD

KOOS NEUVEL

*Waardoor vallen beschaafde samenlevingen soms ten prooi
aan hevige uitbarstingen van zinloos geweld?
Welk doel is gediend met het neerknallen van een moeder
achter een kinderwagen?
Op zoek naar de diepere zin van zinloos geweld.*

Langzaam werd bij de Baader-Meinhofgroep iets opvallends zichtbaar. Ondanks alle gebezigde militante retoriek, verdween het politieke doel van het geweld geleidelijkaan uit het blikveld. Waartoe diende het geweld eigenlijk nog?

In politiek opzicht waren ze uiterst radicaal, de leden van de Baader-Meinhofgroep. In strategisch opzicht waren ze echter een tikje traditioneel. De leden van de organisatie stelden manifesten op waarin de excessen van kapitalisme en militarisme aan de kaak werden gesteld. Zij verschilden daarin weinig van hun linkse generatiegenoten, hooguit gingen zij een stapje verder. Hun vertrouwen in democratische procedures was onmiskenbaar kleiner. Een stevige bom kon wat hen betreft geen kwaad. Zeker als die toch alleen maar de speelgoedafdeling van een warenhuis trof en er alleen wat militant speelgoed de lucht in vloog. En het repressieve geweld dat van staatswege op de aanslag zou volgen, zou de ingeslapen massa ongetwijfeld doen ontwaken. Getergd door de openlijke gewelddadigheid van 'het systeem' zouden zij zich bij de revolutionaire voorhoede aansluiten.

Deze manier van denken getuigt van een klassieke rationaliteit, ook al zullen weinigen met de inhoud van dat denken instemmen. Die rationaliteit bestaat hieruit dat de revolutionair zich een duidelijk doel (een socialistische samenleving) stelt, dat via welgekozen, hoewel zeer omstreden middelen (het vernietigen van speelgoed of het uitmoorden van kapitalistische topmannen), bereikt dient te worden.

Het gedrag blijft enigszins berekenbaar. Er zit een zekere logica achter.

Deze klassieke rationaliteit van het geweld is vervat in de beroemde formule van *Von Clausewitz*: oorlog als voortzetting van de politiek met andere middelen. Het is de pedagogiek van 'wie niet horen wil, moet maar voelen'. Geweld, als een wat krachtiger middel nadat andere middelen hebben gefaald, om gedrag te veranderen of het beleid te beïnvloeden. Het blijft daarbij altijd een middel in de strijd om een betere toekomst en een ietwat desperate poging andere mensen van het eigen gelijk te overtuigen. Er is altijd nog een antwoord mogelijk op de vraag: wat denk je ermee te bereiken?

Zo'n rationaliteit impliceert ook een zekere matiging van het geweld. Een willekeurig zich eraan te buiten gaan is niet toegestaan omdat zoiets niet past bij het gekozen doel. Het gebruik van geweld is gebonden aan bepaalde normen en regels. In de anti-kapitalistische rationaliteit maakt een winkelende huisvrouw minder kans om neergeschoten te worden dan een bankdirecteur.

De eisen van Baader-Meinhof werden in de loop van de tijd echter steeds futieler. Het belangrijkste politieke doel werd het vrijkrijgen van collega-terroristen die al in de gevangenis zaten. De politieke manifesten klonken steeds holler en de ideologie verdampte. Over toekomstidealen werd weinig meer gerept en hoe andere mensen over hun daden achten, leek hen niets meer te kunnen schelen. Met het geweld wilde men kennelijk niets meer bereiken, behalve de gewelddadigheid zelf.

Bij de Baader-Meinhofgroep zijn de twee gezichten van het geweld zichtbaar geworden: dat van rationaliteit en dat van redeloosheid. Daarbij is het laatste gezicht, dat van redeloosheid en willekeur, het eerste gezicht steeds meer gaan verdringen. Men zou die ontwikkeling van de Baader-Meinhofgroep exemplarisch kunnen noemen voor een tendens in de hedendaagse samenleving: een toenemende redeloosheid van het geweld.

PLUNDERING

De Duitse schrijver *Hans Magnus Enzensberger* (1929) kaart het probleem aan. In een essay 'Oog in oog met de burgeroorlog', legt hij een direct verband tussen de aanslagen op Turkse pensions in Duitsland, de oorlog in Joegoslavië, het fundamentalistisch geweld in Noord-Afrika en de schietpartijen in de ghetto's van de Verenigde Staten. Het gaat niet meer om oorlogen tussen staten, maar om oorlogjes binnen een staat - burgeroorlogen. Het verband tussen deze uiteenlopende vormen van gewelddadige strijd is, dat ze nergens meer om gaan. De overtuigingen en ideologieën zijn opgelost. De belangrijkste drijfveer is haat jegens medeburgers. De politieke inzet is nul. Het meest wezenlijke doel van het geweld is roof, moord en plundering.

Natuurlijk: ze zijn er nog, de ideologieën. De aanslagen op de pensions zijn betiteld als racistische en nationalistische aanslagen. Enzensberger wijst er echter op dat de geweldplegers hun daden nauwelijks konden motiveren. Bovendien noemden zij zich - niet erg